

RiMe

Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea

ISSN 2035-794X

numero 2, giugno 2009

L'empremta catalana en la cultura sarda.
Història, institucions, art, llengua
i tradicions populars

Esther Martí Sentañes

Direzione

Luciano GALLINARI, Antonella EMINA (Direttore responsabile)

Responsabili di redazione

Grazia BIORCI, Maria Giuseppina MELONI, Patrizia SPINATO BRUSCHI,
Isabella Maria ZOPPI

Comitato di redazione

Maria Eugenia CADEDDU, Clara CAMPLANI, Monica CINI, Alessandra CIOPPI,
Yvonne FRACASSETTI, Luciana GATTI, Raoudha GUEMARA, Giovanni GHIGLIONE,
Maurizio LUPO, Alberto MARTINENGO, Maria Grazia Rosaria MELE,
Sebastiana NOCCO, Anna Maria OLIVA, Riccardo REGIS,
Giovanni SERRELI, Luisa SPAGNOLI, Massimo VIGLIONE

Comitato scientifico

Luis ADÃO da FONSECA, Sergio BELARDINELLI, Michele BRONDINO, Lucio CARACCILO,
Dino COFRANESCO, Daniela COLI, Miguel Ángel DE BUNES IBARRA, Antonio DONNO,
Giorgio ISRAEL, Ada LONNI, Massimo MIGLIO, Anna Paola MOSSETTO, Michela NACCI,
Emilia PERASSI, Adeline RUCQUOI, Flocel SABATÉ CURULL, Gianni VATTIMO,
Cristina VERA DE FLACHS, Sergio ZOPPI

Comitato di lettura

In accordo con i membri del Comitato scientifico, la Direzione di RiMe sottopone a *referee*, in forma anonima, tutti i contributi ricevuti per la pubblicazione

Responsabile del sito

Corrado LATTINI

Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea: Luca CODIGNOLA Bo (Direttore)

RiMe – Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea (<http://rime.to.cnr.it>)
c/o ISEM-CNR - Via S. Ottavio, 20 - 10124 TORINO (Italia)
Telefono 011 670 3790 / 9745 - Fax 011 812 43 59
Segreteria: segreteria.rime@isem.cnr.it
Redazione: redazione.rime@isem.cnr.it (invio contributi)

Indice

Marco Atzori <i>L'identità della città contemporanea nel contesto economico globale</i>	5-11
Esther Martí Sentañes <i>L'empremta catalana en la cultura sarda. Història, institucions, art, llengua i tradicions populars</i> 	13-30
Simonetta Sitzia <i>Note sull'attività pastorale di Antonio Parragues de Castillejo, arcivescovo di Cagliari, negli anni 1559-1568</i>	31-46
Jean-François Plamondon <i>Exotisme et Touriste de bananes</i>	47-58
Veronica Cappellari <i>I mostri della guerra fra follia e morte: la rappresentazione del dramma libanese nell'opera teatrale di Abla Farhoud e Wajdi Mouawad</i>	59-84
Nataša Raschi <i>Le kaléidoscope linguistique dans le théâtre de Zadi Zaourou</i>	85-104

Dossier

La ricerca all'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea

a cura di Luca Codignola Bo

Giovanni Serreli <i>Vita e morte dei villaggi rurali in Sardegna tra Stati giudicali e Regno di 'Sardegna e Corsica'</i>	109-116
Alessandra Cioppi <i>Il costo della guerra nel Regno di Sardegna attraverso i libri del batlle general Jordi de Planella (1396-1399)</i>	117-130
Sebastiana Nocco <i>I progetti per le fortificazioni nella Sardegna moderna</i>	131-141

Indice

Luciano Gallinari	
<i>L'Italia e gli Italiani in Argentina tra la fine dell'Ottocento e i primi decenni del Novecento. Prospettive di ricerca a un anno dal Bicentenario dell'indipendenza (2010)</i>	143-171
Giovanni Sini	
<i>Gli strumenti informatici di collaborazione nella ricerca e nello studio della Storia: prospettive e mutamenti</i>	173-192
Luisa Spagnoli	
<i>Un percorso di ricerca per la comprensione del paesaggio: la prospettiva geografica tra logos e mythos</i>	193-205
Grazia Biorci	
<i>Verso una pragmatica interculturale: l'espressione e l'interpretazione del disagio psicologico degli immigrati</i>	207-218
Antonella Emina	
<i>De la littérature d'expression française de Léon-Gontran Damas à la littérature-monde</i>	219-230

L'empremta catalana en la cultura sarda. Història, institucions, art, llengua i tradicions populars

Esther Martí Sentañes

Introducció

Des de l'arribada dels Catalano-Aragonesos a Sardenya l'any 1323, la seva cultura es trobarà completament present a l'illa per quatre segles, perdurant plenament durant la dominació espanyola, ja que l'unió dels Reis Catòlics no va representar cap mena de trencament des del punt de vista institucional, artístic, lingüístic i cultural, i Sardenya va continuar dins de l'esfera política i cultural de la Corona d'Aragó. Però, si bé la cultura espanyola, al igual que la llengua castellana, hagi penetrat, encara que lentament, a Sardenya, podem afirmar que sota el domini dels Habsburg tampoc es produirà una integració de la Corona d'Aragó amb la Corona de Castella, sinó que cada una continuarà amb les seves específiques dinàmiques fins al Tractat d'Utrecht del 1713.

Gràcies a aquesta continuïtat a través dels segles és possible aprofundir en el coneixement de la presència catalana a l'illa des de l'Edat Mitjana fins a l'actualitat, amb la finalitat d'aprofundir més acuradament i amb major precisió en els diversos elements que es consideren d'origen català que han entrat a formar part a través dels segles de la cultura sarda a partir d'una anàlisi comparativa amb aquells mateixos elements existents també en altres territoris de la Corona d'Aragó i en particular dins del Principat de Catalunya i del Regne de València.

Per tant aquest projecte pretén analitzar des d'un punt de vista històric, institucional, artístic, lingüístic i de les tradicions i cultura popular l'esmentada presència catalano-aragonesa a l'illa. Val a dir que fins al moment aquest argument sovint s'ha considerat tractant separatament els diversos elements proposats anteriorment, sense relacionar tots aquests aspectes entre ells. Aquest estudi ofereix, doncs, la possibilitat d'analitzar tot aquest patrimoni de manera relacionada.

En un altre ordre de coses, cal esmentar que l'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea del Consiglio Nazionale delle Ricerche de Càller, ha desenvolupat una considerable experiència en l'estudi de les relacions entre el Regne de Sardenya i la resta de la Corona d'Aragó. Entre els diversos treballs realitzats, ressaltem l'estudi dels intercanvis comercials i la presència de mercaders catalans-aragonesos a Sardenya, així com l'anàlisi de les Assemblees parlamentàries i els diversos anàlisi prosopogràfics sobre la noblesa i les famílies que conformen l'oligarquia urbana¹. És per aquest motiu que per realitzar aquest ambiciós projecte es compta amb la participació de diversos investigadors, ja sigui del Consiglio Nazionale delle Ricerche, ja sigui de la Universitat de Cagliari, així com d'altres investigadors de diverses universitats espanyoles, tots ells amb una considerable experiència en aquest tipus d'estudis. D'aquesta manera es pretén cobrir un arc temporal i interdisciplinari bastant ampli que permeti una anàlisi el més àmplia i completa possible sobre tots els aspectes relacionats amb el món cultural català i les influències d'aquest a Sardenya, des de l'arribada dels catalans-aragonesos fins als nostres dies.

Respecte l'àmbit temporal d'aquest projecte, ens interessem en particular pel període comprès entre els segles XIV i XVIII, encara que de fet, es pugui arribar fins a l'actualitat gràcies a l'estudi de les influències culturals que encara avui trobem ben presents a l'illa. Dins d'aquest arc temporal, cal destacar que presenta un gran interès l'anàlisi dels segles XIV i XV, ja que en aquest període es creen els primers elements de formació de les institucions a Sardenya d'influència catalana, en particular les assemblees parlamentàries, i notables canviaments en l'àmbit de la gestió municipal i en l'àmbit legislatiu. A més, en aquest període resulta també interessant l'estudi de la societat, i en manera particular l'anàlisi de les xarxes de relacions familiars i comercials a l'illa i en relació amb els altres territoris de la Corona d'Aragó. Per una altra part, resulta si més no interessant estendre aquest estudi també durant l'Edat Moderna, fet que permet poder individualar i analitzar

---

¹ Respecte a aquest aspecte s'han desenvolupat diversos projectes a la seu de Càller de l'esmentat institut, entre els que destaquen: *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo nel basso Medioevo: migrazioni, commerci, rapporti politico-istituzionali e culturali (Maghreb, Spagna, Portogallo e penisola italiana)*; *Cagliari tra Medioevo ed Età Moderna. Strategie familiari e analisi sociali attraverso documenti conservati in archivi italiani e iberici* i *CO.DO.RE.SA (Collezione di documenti per il Regno di Sardegna)*. A més cal destacar les relacions permanents amb les diverses universitats i centres de recerca espanyols, que permeten i faciliten el desenvolupament d'aquest projecte.

també a l'illa respecte els segles XVI i XVII aquells elements de continuïtat, o per el contrari de canviament, avaluant que ha quedat imprès en les institucions i en la societat sarda de la cultura catalana amb la progressiva penetració d'elements castellans, arribant pràcticament a estudiar fins l'inici del segle XVIII.

Els objectius del projecte de recerca i els elements d'estudi

El principal objectiu d'aquest projecte és conèixer quan ha quedat, quan és encara visible i palpable, de l'empremta catalana a Sardenya, i quins elements culturals provinents de la península Ibèrica, s'han transformat en elements de la cultura sarda, molts d'ells encara presents actualment a l'illa. En tot aquest procés ocupa una posició rellevant l'estudi de les institucions que s'introdueixen a Sardenya amb l'arribada dels Catalans-Aragonesos, concentrant el nostre interès en l'anàlisi del sistema parlamentari sard i en la tipologia de relacions entre els tres Estaments i el sobirà, així com en els canvis que experimenten aquestes relacions amb el pas dels segles.

Igualment seran objecte d'anàlisi les institucions d'origen català-argonès que s'introdueixen en el govern de les ciutats reials sardes i de manera rellevant a Càller – com a capital del regne –, Sàsser i l'Alguer, considerant la particular natura catalana de la ciutat del corall.

Ens interessarem a més per l'anàlisi de l'élite que conforma el govern municipal de les ciutats reials sardes, dedicant una especial atenció a l'estudi dels mètodes electius dins del govern urbà, el grau d'interrelació d'aquesta amb l'administració regia, els seus recursos i activitats econòmiques que desenvolupa, en un context comparatiu amb les oligarquies urbanes dels regnes ibèrics de la Corona d'Aragó.

Per una altra part el projecte s'ocuparà de l'estudi de les relacions entre el *Giudicato* d'Arborea i la Corona d'Aragó, en els anys successius a la conquesta catalano-aragonesa de l'illa, així com en el període successiu.

A més, bona part d'aquesta recerca es centrarà en una anàlisi del sistema feudal implantat a Sardenya, fent especial atenció a un estudi de les famílies nobles d'origen catalana i al grau d'integració d'aquestes a l'illa. La recerca s'interessarà a més per conèixer el grau i la tipologia dels contactes d'aquestes famílies amb els altres Estaments, més enllà del Braç Militar, així com els contactes que mantenen amb la noblesa catalana o ibèrica, estudiant les possibles

xarxes de contactes familiars o clienteleles entre els tres Estaments i els altres regnes de la Corona.

Igualment, s'analitzaran les influències catalanes en l'art a Sardenya, així com les influències de la llengua catalana, i posteriorment espanyola, en la llengua sarda, establint una diferenciació segons les diferents àrees lingüístiques de l'illa, considerant el grau de penetració de les esmentades influències.

Ocuparà també una bona part del projecte l'estudi de l'empremta catalana en la cultura popular de l'illa, especialment en la religió, interessant-nos en l'estudi del culte dels sants implantat amb l'arribada dels catalano-aragonesos, els santuaris, les festes religioses i les tradicions poètiques-musicals d'evident influència catalana, com per exemple els goigs.

Els estudis precedents

La recerca que es vol dur a terme parteix d'una sòlida base d'estudis precedents. De fet, es compta amb un gran nombre de contribucions dedicades a la presència catalana a Sardenya des del punt de vista històric. A mode d'exemple en remarcuem un quants:

Sobre les institucions d'influència catalana a Sardenya s'han realitzat diversos estudis, molts dels quals es remunten a principis del segle passat. Entre aquests destaquem els estudis de Raffaele Di Tucci² i Antonio Era³. En els anys cinquanta-setanta aquests estudis s'intensificaren. En destaquem els treballs esdevinguts un clàssic d' Alberto Boscolo⁴. Sobre l'estudi del sistema parlamentari, citem els treballs d'Antonio Marongiu⁵, i més recentment els treballs, entre altres, d'Angelo Castellaccio⁶, Antonello Mattone⁷,

---

² Raffaele DI TUCCI, *Il libro verde della città di Cagliari*, Cagliari, Società Editoriale Italiana, 1925.

³ Antonio ERA, *Tre secoli di vita cittadina: 1479-1720 dai documenti dell'Archivio Civico*, Cagliari, Tipografia Valdes, 1937.

⁴ Alberto BOSCOLO, *I parlamenti di Alfonso il Magnanimo*, Cagliari, Consiglio Regionale della Sardegna, 1991 (Acta Curiarum. Regni Sardiniae, 3).

⁵ Antonio MARONGIU, "La città nelle corts e nei parlamenti catalani nel secolo XIV", in *Anuario de Estudios Medievales*, 1, 1964, pp. 661-676; ID., *I parlamenti sardi. Studio storico, istituzionale e comparativo*, Milano, Giuffrè, 1979; ID., *Il parlamento in Italia nel Medio Evo e nell'età moderna: contributo alla storia delle istituzioni parlamentari dell'Europa occidentale*, Milano, Giuffrè, 1962.

⁶ Angelo CASTELLACCIO, *Sassari medioevale*, Sassari, Delfino, 1996.

⁷ Antonello MATTONE, "Gli statuti sassaresi nel periodo aragonese e spagnolo", in *Gli statuti sassaresi: economia, società, istituzioni a Sassari nel Medioevo e nell' Età Moderna*, atti del Convegno di Studi, Sassari, Edes, 1986, pp. 409-490; Antonello

Piero Sanna⁸ i Francesco Cesare Casula⁹. Ha significat certament un punt de referència l'obra *Acta Curiarum Regni Sardiniae*¹⁰.

Així mateix sobre les ciutats reials existeixen diversos estudis, des dels clàssics Antonio Era, Michele Pinna, Francesco Loddo Canepa, Raffaele Di Tucci¹¹, Evandro Putzulu, als estudis sobre l'administració reial, entre els que citem els diversos treballs de Gabriella Olla Repetto¹² i Giancarlo Sorgia¹³. Existeixen a més moltes publicacions sobre l'Alguer, per la seva coneguda connexió amb Catalunya. Però són igualment molt diversos els estudis més recents dedicats a altres aspectes de les ciutats reials, entre els que destaquem les aportacions de Anna Maria Oliva, Olivetta Schena¹⁴ i Esther Martí Sentañes¹⁵, referents als estudis prosopogràfics.

MATTONE - Piero SANNA (a cura di), *Alghero, la Catalogna, il Mediterraneo: storia di una città e di una minoranza catalana in Italia (XIV-XX secolo)*, Sassari, Gallizzi, 1994; Antonello MATTONE, "I parlamenti", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, Milano, Silvana Editoriale, 1984, pp. 83-91; Antonello MATTONE, "I privilegi e le istituzioni municipali di Alghero (XIV-XVI secolo)", in Antonello MATTONE - Piero SANNA (a cura di), *Alghero, la Catalogna, il Mediterraneo*, cit., pp. 281-310.

⁸ Piero SANNA, "I Parlamenti del Regnum Sardiniae: problemi storico-istituzionali", in *Archivio Sardo del movimento operaio contadino e autonomistico*, Cagliari, 1996, pp. 30-49.

⁹ Francesco Cesare CASULA, *Profilo storico della Sardegna catalano-aragonese*, Cagliari, Edizioni della Torre, 1982.

¹⁰ *Acta Curiarum Regni Sardiniae*, Consiglio Regionale della Sardegna, Cagliari.

¹¹ Raffaele DI TUCCI, *Il Libro Verde*, cit.

¹² Gabriella OLLA REPETTO, "L'amministrazione regia", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 47-50.

¹³ Giancarlo SORGIA, "Le città regie", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit.; Giancarlo SORGIA - Giovanni TODDE, *Cagliari: sei secoli di amministrazione cittadina*, Cagliari, Lions International, 1981.

¹⁴ Anna Maria OLIVA - Olivetta SCHENA, "Autonomie cittadine e potere regio negli atti dei Parlamenti del Regno di Sardegna nel Quattrocento", in *Archivio Sardo*, Roma, Carocci, 2001, pp. 69-79; Anna Maria OLIVA - Olivetta SCHENA, "Il Regno di Sardegna tra Spagna ed Italia nel Quattrocento. Cultura e società: alcune riflessioni", in Luciano GALLINARI (a cura di), *Descubrir el Levante por el Poniente. I viaggi e le esplorazioni attraverso le collezioni della Biblioteca Universitaria di Cagliari*, Cagliari, Istituto sui rapporti italo-iberici del CNR, 2001, pp. 101-134; Anna Maria OLIVA - Olivetta SCHENA, "Potere regio ed autonomie cittadine nei parlamenti sardi del XV secolo", in *Autonomía Municipal en el mundo mediterráneo. Historia y perspectivas*, Valencia, Fundación Profesor Manuel Broseta y Corts Valencianes, 2002; Anna Maria OLIVA - Olivetta SCHENA, *Parlamenti dei viceré Giovanni Dusay e Ferdinando Girón de Rebolledo: 1495, 1497, 1500, 1504-1511*, Cagliari, Consiglio Regionale della Sardegna, 1998 (*Acta Curiarum Regni Sardiniae*, 5).

¹⁵ Esther MARTI SENTAÑES, *La representación municipal en los parlamentos sardos y en las Cortes catalanas en el siglo XV: un análisis prosopográfico*, actas IV Simposio Internacional de Jóvenes Medievalistas (Lorca - Murcia, Universidad de

Respecte al sistema feudal han esdevingut clàssic els treballs de Marco Tangheroni¹⁶ i de Francesco Loddo Canepa¹⁷, Francesco Floris, Sergio Serra¹⁸, Anna Maria Oliva, Olivetta Schena¹⁹ i Gianfranco Tore²⁰, entre altres.

Sobre la influència catalana en l'art a Sardenya són també numerosos els estudis realitzats, entre els que destaquem els de Juan Ainaud de Lasarte respecte a la pintura²¹, i respecte a l'arquitectura cal esmentar els numerosos treballs de Renata Serra²².

Sobre la llengua catalana a Sardenya, els primers treballs es concentren en els anys vint del segle passat, i destaquen les aportacions de Max Leopold Wagner²³, per continuar durant les

---

Murcia), en curs de preparació; Esther MARTÍ SENTAÑES, "Les Ciutats Reials en els Parlaments Sards i en les Corts Catalanes durant el Regnat d'Alfons el Magnànim", in *Insula. Quaderno di cultura sarda*, 1, Cagliari, 2007, pp. 42-64.

¹⁶ MARCO TANGHERONI, "Città e feudalesimo in Sardegna nel Quattrocento: il caso di Iglesias", in *La corona d'Aragona e il mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico, 1416-1516*, IX Congrès d'Història de la Corona d'Aragó (Nàpols, 1973), Nàpols, Societa napoletana di storia patria, 1978, pp. 299-311.

¹⁷ Francesco LODDO CANEPA, *Cavalierato e nobiltà in Sardegna. Le prove nobiliari nel regno di Sardegna. Nuove ricerche sul regime giuridico della nobiltà sarda*, Bologna, A. Forni, 1985.

¹⁸ Francesco FLORIS, *Feudi e Feudatari in Sardegna*, Cagliari, Edizioni della Torre, 1996. Francesco FLORIS - Sergio SERRA, *Storia della nobiltà in Sardegna: genealogia e araldica delle famiglie nobili sarde*, Cagliari, Edizioni della Torre, 1986.

¹⁹ Anna Maria OLIVA, "«Rahó es que la Magestat vostra sapia». La Memoria del sindaco di Cagliari Andrea Sunyer al sovrano", in *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo*, Roma, 2003, pp. 335-341; Anna Maria OLIVA - Olivetta SCHENA, "I Torrella, una famiglia di medici tra Valenza, Sardegna e Roma", in *Atti del Convegno Internazionale di Studi del Comitato Nazionale*, Roma, s.n., 2004, pp. 115-146; Olivetta SCHENA, "Notai iberici a Cagliari nel XV secolo. Proposte per uno studio prosopografico", in Maria Teresa FERRER i MALLOL - Josefina MUTGÉ i VIVES - Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ (eds.), *La Corona catalano-aragonesa e el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*, Barcelona, CSIC, 2005, pp. 394-412.

²⁰ Gianfranco TORE, "Ceti sociali, finanze e 'buon governo' nella Sardegna spagnola (1620-1642)", in Maria Grazia MELONI - Olivetta SCHENA (a cura di), *La Corona d'Aragona in Italia, sec. XIII-XVIII*, XIV Congresso di storia della Corona d'Aragona, (Sassari-Alghero, 19-24 maggio 1990), Sassari, Delfino, 1998, IV, pp. 478-496; ID., "Élites ed ascesa sociale nella Sardegna spagnola (1600-1650)", in *Studi e ricerche in onore di Girolamo Sotgiu*, Cagliari, CUEC, 1994, pp. 407-430.

²¹ Juan AINAUD DE LASARTE, "La pittura sardo-catalana", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna* cit., pp. 111-124.

²² Per exemple, Renata SERRA, "L'Architettura sardo-catalana", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 125-154.

²³ Max Leopold WAGNER, "Los elementos español y catalano en los dialectos sardos", in *Revista de Filología española*, IX, Madrid, 1922, pp. 221-265; ID., "El catalán en

dècades dels anys cinquanta-seixanta, amb els estudis de, entre altres, Manuel Milà i Fontanals²⁴, per continuar amb els de José Mondéjar²⁵. L'interès per la presència del català en la llengua sarda es remunta als anys vuitanta amb els treballs de Jordi Carbonell²⁶ i de Eduardo Blasco Ferrer²⁷, per prosseguir posteriorment amb els treballs de Maurizio Viridis i de Joan Armangué, entre altres²⁸.

Sobre la cultura catalana a Sardenya han esdevingut un punt de referència els estudis de Miguel Batllori²⁹. Respecte a les tradicions religioses d'influència catalana, com els Goigs, cal destacar les aportacions de Joan Amades³⁰, els diversos estudis de Mario Atzori³¹ i de Giampaolo Mele³². Però una significativa aportació a l'estudi de la presència catalana a Sardenya i de la seva influència en la cultura sarda és la publicació durant els anys vuitanta del segle passat del volum de Jordi Carbonell, Francesco Manconi, *I catalani in Sardegna*³³, ja que per primer cop s'intentà globalitzar les influències catalanes a l'illa, tractant diversos aspectes i punts de vista: les ciutats reials, els mercaders, l'administració reial, la llengua, l'art i la cultura, entre altres aspectes. Han estat de gran rellevància,

---

los dialectos sardos", in *Boletín de Dialectología Española*, XXXIV, San Cugat del Valles, 1956-1957, pp. 609-616.

²⁴ Manuel MILÀ I FONTANALS, "La llengua catalana a Sardenya", in *Lo Gay saber*, III, Barcelona, 1963.

²⁵ José MONDEJAR, "Préstamos hispánicos al sardo. Estudio de geografía lingüística", in *Zeitschrift für romanische Philologie*, LXXXVI, 1970, pp. 129-167.

²⁶ Jordi CARBONELL, "La lingua e la letteratura medievale e moderna", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 93-98.

²⁷ Eduardo BLASCO FERRER, "Il dialetto catalano di Alghero", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 167-170; ID., *Storia linguistica della Sardegna*, Tübingen, M. Niemeyer, 1984.

²⁸ Maurizio VIRDIS, "Appunti per una sintassi del Sardo", in *Biblioteca francescana sarda*, I, 2, Oristano, 1987, pp. 409-440; Joan ARMANGUÉ, *Estudis sobre la cultura catalana a Sardenya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001.

²⁹ Miguel BATLLORI, "La cultura sardo-catalana nel Rinascimento", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 99-104.

³⁰ Joan AMADES, "Un aspecte de la influència de la cultura catalana a Sardenya", in *Lares*, XXII, 1956, pp. 189-191.

³¹ Mario ATZORI, "Rapporto tra canzoni religiose catalane e canti religiosi sardi: i goigs e i gosos", in *Studi Sardi*, XXIV, pp. 575-591.

³² Giampaolo MELE, "Il canto dei gòsos tra penisola iberica e Sardegna. Medio Evo, epoca moderna", in Roberto Caria (a cura di), *I Gòsos: fattore unificante nelle tradizioni culturali e cultuali della Sardegna*, atti del Convegno (Senis, 26 settembre 2003), Mogoro, Prima tipografia mogorese, 2004, pp. 11-34.

³³ Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit.

finalment, els posteriors estudis a cura de Francesco Manconi³⁴ i de Paolo Maninchedda³⁵.

Elements innovatius del projecte

Val a dir que el principal element d'innovació del projecte és la multidisciplinarietat amb la que es conduceix la recerca de base. El projecte proposa, partint d'una base històrica, l'anàlisi de la presència catalana a l'illa dins de l'àmbit d'un estudi pluridisciplinar que comprèn la història, l'història de l'art, la lingüística, i les tradicions populars, amb la finalitat de construir una visió global de les diverses influències catalanes a Sardenya, des de l'Edat Mitjana fins a l'actualitat.

Des del punt de vista de l'estudi de les institucions i la societat catalana que han representat una clara influència sobre les de Sardenya, cal destacar que la recerca que es vol realitzar presenta considerables elements d'innovació, ja que tracta l'argument proposant un estudi comparatiu amb els altres ja realitzats en les altres àrees de la Corona d'Aragó i en particular a Catalunya. A més, l'anàlisi prosopogràfica dels diversos sectors de la societat sarda, relacionada amb les relacions familiars i clientelars de les altres àrees de la Corona i en particular amb el Principat de Catalunya, aporta al projecte un nou element de gran rellevància, ja que les aportacions que es produiran, relacionades amb altres estudis realitzats els darrers anys a Sardenya i als estudis fets pels altres regnes de la Corona, permetran una visió molt més completa i real de la societat i de les relacions entre els diversos grups i famílies dins de la Corona.

En un altre ordre de coses val a dir que des del punt de vista de l'estudi de la presència del català en la llengua sarda els estudis dedicats a aquest argument no són molt numeros. El tentatiu de realitzar aquesta recerca dins d'un projecte més ampli consenteix d'interrelacionar l'anàlisi lingüística a l'estudi de la societat i la cultura, oferint una visió més vasta i completa.

Des del punt de vista de l'estudi dels elements culturals i artístics d'influència catalana, i en particular mode l'estudi de les tradicions

---

³⁴ Francesco MANCONI (a cura de), *La società sarda in età spagnola*, Cagliari, Edizioni della Torre, 1993. Més recentment del mateix autor, ID., "L'identità catalana della Sardegna", in *Isole nella storia - Cooperazione mediterranea*, a. XV, 1-2, 2003, pp. 105-112.

³⁵ Paolo MANINCHEDDA (a cura de), *La Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo*, Cagliari, CUEC, 1998.

religioses, esdevé un element innovatiu l'estudi de diversos aspectes interrelacionats entre si (el culte dels sants i santuaris, la devoció popular, els cants), fet que consentirà oferir una visió més complerta i clara de l'empremta cultural catalana en la religiositat sarda.

A més, el fet d'interessar-nos no només pel passat històric, sinó també, sempre que sigui possible, per retrobar influències catalanes en la cultura sarda actual, pot consentir d'ampliar i enriquir la visió de la identitat de l'illa i dels seus habitants, amb importants resultats des del punt de vista cultural i econòmic.

Finalment, un altre element que confereix innovativitat i originalitat al projecte, més enllà de la mirada interdisciplinari amb la que es realitza la recerca, és la voluntat d'aplicar els resultats d'aquesta recerca directament a la societat, permetint així, més enllà de l'estudi purament científic, una àmplia difusió dels resultats, aplicables en l'àmbit del turisme i de l'Escola, permetint així una fusió entre l'alta recerca de base i el transferiment social dels resultats.

Els aspectes objecte d'anàlisi

El projecte pretén analitzar els diversos elements que permeten individuar les influències catalano-aragoneses a Sardenya des de diversos punts de vista.

En aquesta prospectiva, l'estudi de l'empremta catalana en les institucions sardes ocupa un paper molt important en la recerca. El projecte aborda l'estudi de les Assemblees representatives sardes, fent especial atenció a les celebrades durant l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, elaborant un estudi dels diversos Estaments i de les relacions d'aquests amb el sobirà, així com entre ells. El projecte s'interessa per aquest argument a través de l'estudi comparatiu basat en les recerques similars fetes en les altres àrees de la Corona d'Aragó, i en especial en el Principat de Catalunya.

La recerca s'ocuparà, a més, de l'anàlisi de les oligarquies urbanes d'origen català presents a l'illa, així com dels lligams familiars entre elles. En aquesta línia s'atribueix una particular importància als estudis prosopogràfics que permetran interrelacionar els diversos sectors de la societat sarda i relacionar aquests també amb la societat dels territoris ibèrics de la Corona d'Aragó.

També es realitzarà un estudi del govern municipal de les ciutats reials sardes: Càller, l'Alguer, Sàsser, Castelsardo, Bosa, Oristany i Esglésies. Més concretament, el projecte pretén realitzar un estudi de la ciutat de Càller, donada la seva importància per la Corona al

ser la capital del Regne, i considerant la gran quantitat d'elements d'origen català que presenta, essent un punt de referència per la resta de les altres ciutats reials i de l'illa en general.

L'estudi s'interessarà, a més, per l'estudi dels oficials reials, les estructures del govern urbà, pel sistema tributari i electiu de les ciutats reials sardes.

Per una altra banda, ocupa una posició rellevant l'estudi de les xarxes familiars creades entre els tres Estaments de l'illa, així com les relacions familiars d'aquestes oligarquies ciutadanes i la noblesa illenca amb els diversos regnes peninsulars de la Corona. Dins d'aquesta anàlisi val a dir que mereix una particular atenció l'estudi del Braç Eclesiàstic, el menys conegut actualment, si bé continuaran tenint gran importància l'anàlisi del Braç Militar i Reial, ja que els precedents estudis realitzats per cadascun dels Estaments ens permeten disposar d'un excel·lent material de treball per continuar avançant amb la recerca dins d'aquest camp.

En aquesta línia es revela summament interessant l'anàlisi de les relacions entre la noblesa i les oligarquies urbanes, alhora que també ens interessem pel tipus de relacions d'aquests dos sectors amb la monarquia. S'analitzarà com aquesta relació s'anirà modificant amb el pas dels segles, ja sigui en la gestió del municipi, ja sigui en la gestió del sistema feudal i de l'aplicació del dret català a l'illa. Dins d'aquest àmbit val a dir que resulta particularment interessant la consulta i l'estudi dels fons documentals de diversos arxius històrics municipals dels territoris de la Corona, ja sigui aquells de Sardenya, ja sigui els dels altres territoris ibèrics, i també italians (Regne de Nàpols i Sicília). Aquest tipus de documentació, conjuntament a la consulta dels arxius d'Estat, diocesans, de diversos ordres religiosos i els arxius de les famílies nobles, ha de permetre una visió molt més àmplia i complerta de les relacions entre els tres braços dins del Regne de Sardenya, així com dels altres territoris de la Corona.

D'altra banda, la recerca s'interessarà per l'anàlisi de les relacions comercials i econòmiques de Sardenya amb Catalunya, i en particular des del punt de vista prosopogràfic.

De la mateixa manera s'estudiaran les influències catalanes en el sistema feudal sard, analitzant el procés de creació de senyories i de feus. En aquest cas es farà especial atenció a l'anàlisi de les relacions entre les famílies nobles, estudiant el grau i tipologia de relacions d'aquestes amb la noblesa catalana i de les altres àrees de la Corona d'Aragó.

El projecte preveu també l'estudi de l'empremta de la llengua catalana a Sardenya. De fet, ja Max Leopold Wagner afirmava en els

seus estudis sobre el sard que després del llatí l'element català-espanyol era el més significatiu entre tots els que conformaven l'estructura d'aquesta llengua³⁶. Així, la presència catalana a l'illa, més enllà de la seva existència encara ben evident actualment a l'Alguer, ha deixat numerosos senyals en la toponímia local (per exemple Monserrato, Elmas) i en els cognoms, que sovint han arribat a l'actualitat amb algunes variants (Aymerich, Cardona, Pau, Roig, Fois). La influència de la llengua catalana en la cultura sarda va encara més enllà. Així, com afirma Jordi Carbonell, la llengua catalana va anar penetrant en tots els estrats socials, convertint-se en la llengua de l'administració civil i eclesiàstica, parlada en molts sectors de la societat, i en particular en les ciutats reials, una llengua que penetrà en la llengua sarda, enriquint-la de catalanismes, molts dels quals són encara evidents actualment³⁷. Dins d'aquest àmbit, la present recerca es centrarà en retrobar els topònims i els cognoms d'origen català – i per extensió ibèric – i a censar les diverses paraules i expressions del mateix origen que es troben, no només en la documentació antiga, sinó també les que trobem en l'actualitat en la llengua sarda.

Finalment, el projecte s'interessarà per l'empremta catalana en la cultura sarda, en especial dins del món religiós, analitzant el culte dels sants de provinença catalana, les processons, les cofradies i fins hi tot la música religiosa, a través d'expressions culturals com els *goccius*. La recerca s'ocuparà a més de l'estudi de les cartes nàutiques d'origen o influència catalana, així com de diversos objectes de la cultura material que encara trobem en l'actualitat, en els que es pot individuar una influència catalana³⁸.

Així, els principals mòduls en que s'articula el projecte són:

A. L'estudi de les influències catalanes en les institucions:

Aquest aspecte representa el principal mòdul del projecte, ja que s'ocupa de l'anàlisi de diversos aspectes directament relacionats amb la presència catalana a l'illa. Així, seran objecte d'anàlisi l'estudi de les assemblees representatives, interessant-nos particularment per aquelles celebrades durant l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna.

---

³⁶ Giulio PAULIS, "Le parole catalane dei dialetti sardi", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., p. 155.

³⁷ Jordi CARBONELL, "La lingua e la letteratura medievale e moderna", cit., pp. 93-98.

³⁸ Isabella ZEDDA MACCIÒ, "Il 'portolano normale'. Navigare nel Mare Nostrum", in *Imago Sardiniae. Cartografia storica di un'isola mediterranea*, Cagliari, Consiglio regionale della Sardegna, 1999, pp. 123-143.

Ens ocuparem igualment de l'anàlisi del govern municipal, estudiant els oficials reials d'origen català-aragonès, les estructures de govern, el sistema tributari i el sistema electiu de la ciutat en època aragonesa i espanyola, observant els canvis, així com els elements que han perdurat amb el temps.

Un altre aspecte que cal considerar es l'anàlisi de les relacions entre nobles i ciutadans amb la Monarquia. D'aquesta manera es vol estudiar la modalitat amb la que aquesta relació canvia amb el pas dels segles, respecte a la gestió del municipi, però també dels feus, del sistema parlamentari i de l'aplicació del dret català a Sardenya.

B. L'estudi de les influències catalanes en la societat:

El projecte pretén analitzar les influències de la cultura catalana en el sistema feudal, a través de la creació de senyories i de feus, però també a través de l'estudi de les relacions entre les famílies nobles, analitzant el grau d'interrelació d'aquestes amb la noblesa catalana.

A més ens interessarem per la realització d'una anàlisi acurada de les oligarquies d'origen català i dels lligams familiars entre elles, continuant els numerosos treballs ja existents sobre aquesta temàtica. Ens trobem davant d'uns estudis prosopogràfics que ens permetran de profunditzar en les relacions entre els diversos sectors de la societat sarda, relacionant-los, a més, amb els altres territoris ibèrics de la Corona d'Aragó.

Ocuparà també una part important d'aquest mòdul projectual l'estudi de les xarxes familiars dins dels tres Estaments i entre els diversos regnes de la Corona, fent especial atenció a l'estudi del Braç Eclesiàstic, segurament el menys conegut fins al moment.

Finalment ens interessarem per l'estudi de les relacions comercials i econòmiques de Sardenya amb la Corona d'Aragó i amb tota la seva àrea comercial d'influència catalana, observades de manera particular des del punt de vista prosopogràfic.

C. La influència catalana en l'art de Sardenya:

Des del punt de vista de l'estudi de l'art a Sardenya, el projecte planteja realitzar una anàlisi bibliogràfica i una anàlisi del territori, cercant d'individuïr quins són els elements d'influència catalana en l'art de Sardenya, ja sigui en l'art religiós, que en l'art civil, a més de les petites construccions populars.

Dins d'aquest àmbit es tindran en compte les informacions que proporcionen les diverses excavacions realitzades, i de manera particular aquelles més recents que contribueixen a aportar noves i

valuoses informacions sobre la presència catalana a l'illa, i en especial per la ciutat de Càller.

L'estudi preveu, a més, un censiment i una catalogació de les restes artístiques on es poden copsar encara avui en dia influències artístiques de l'art català o ibèric, de manera que sigui possible determinar punts concrets que poden ser objecte d'un futur estudi més aprofundit. Aquesta primera actuació ha de permetre la creació d'una futura base de dades que pugui ser consultada pels estudiosos que realitzen estudis artístics.

D. L' empremta catalana en les tradicions culturals i en la llengua sarda:

Aquest mòdul posa l'accent en l'estudi de les tradicions religioses que compten amb elements d'influència catalana – i posteriorment espanyola –, com per exemple el culte dels sants, les germandats, les processons, les romeries³⁹, o l'estudi dels santuaris de clara influència catalana. A més, es pretén iniciar una acurada anàlisi dels diversos goigs que s'han anat recollint al llarg dels segles a l'illa, textos populars de natura religiosa pensats per poder ésser cantats⁴⁰.

De fet, cal destacar que amb la conquesta Catalana-Aragonesa, la cultura catalana primer, i espanyola després, va penetrant vivament en tots els sectors de la vida de l'illa, i el món religiós no en serà una excepció. Així, nous cultes i noves formes d'expressió del sentiment religiós s'uniran a les modalitats ja existents d'expressió religiosa de l'illa.

En aquest àmbit evidenciem com amb l'arribada dels catalans-aragonesos s'introdueixen a Sardenya cultes com els de Santa Eulàlia, patrona de Barcelona, o la devoció vers la Mare de Déu de Montserrat, patrona de Catalunya, que és encara venerada actualment en el principal santuari marià català, conjuntament a tants altres noms de sants populars a Catalunya, per exemple sant Alexi (Aleix en català), sant Bardili (Baldiri), sant Brai (Blai), etc., molts dels quals acabaren formant part de la toponímia i onomàstica local: *Montserrato, San Giorgio, la Mercede*, etc.⁴¹

---

³⁹ Les Romeries són pelegrinacions en una església o un santuari que normalment es fan com una demostració de devoció a un sant. Poden anar acompanyades d'un dinar que es realitza a l'entorn del lloc sagrat el dia de la festivitat del sant venerat. *Diccionario de la Lengua Española*, 22 edició (versió on-line).

⁴⁰ Raimondo TURTAS - Giancarlo ZICHI, *Gòsos. Poesia religiosa popolare della Sardegna centro-settentrionale*, Cagliari, Ed. della Torre, 2004.

⁴¹ Jordi CARBONELL, "La lingua e la letteratura medievale e moderna", cit., p. 93.

D'altra banda amb l'incorporació dels nous cultes penetra a l'illa també el costum d'incorporar a les celebracions religioses els cants religiosos, els goigs (gosos o goccius en sard), que ben aviat s'expandí per tota l'illa. Aquests textos populars que exalten i lloen la Verge Maria, Jesús, els sants, s'utilitzaven principalment per invocar la protecció d'un sant o de la Verge, ja sigui per les persones, ja sigui per les bèsties, o per obtenir una bona collita. Sovint es cantaven durant les processons, els pelegrinatges i en ocasió de la festa del patró del lloc. Conservats principalment gràcies a la tradició oral, i a partir del segle XVI també gràcies a les còpies imprimides, molts d'aquests goigs han arribat fins als nostres dies, i es poden escoltar en diverses cerimònies illenques en honor del sant protector o de la Verge Maria⁴².

La influència ibèrica es podria individuar en una de les manifestacions més característiques de la devoció sarda, les festes en els santuaris campestres, on l'element sagrat i el profà s'intercalen indissolublement. Aquestes manifestacions presenten sovint alguna analogia amb les romeries ibèriques, ja que associen el pelegrinatge amb la festa al costat del santuari on es venera el sant festejat⁴³.

Per una altra banda, sempre dins de l'àmbit cultural, el projecte també s'ocuparà de l'anàlisi dels mapes nàutics de producció illenca, força numerosos, tenint en compte que Sardenya gaudia una singular posició dins de la producció de mapes marítims medievals. A més, la cartografia nàutica catalana presenta algunes peculiaritats respecte a aquella de producció italiana. A través de la lectura i de l'anàlisi d'alguns dels mapes més significatius d'ambdues escoles, confrontats també amb altres portolans contemporanis, es pretén donar relleu al paper que tingué Sardenya, tal com evidencien aquestes fonts, ressaltant-ne els elements condvisos i, per contra,

---

⁴² August BOVER I FONT, "I goigs sardi", in Jordi CARBONELL - Francesco MANCONI (a cura di), *I catalani in Sardegna*, cit., pp. 105-110.

⁴³ Maria Giuseppina MELONI - Olivetta SCHENA (a cura di), *Culti, santuari, pellegrinaggi in Sardegna e nella Penisola Iberica tra Medioevo ed Età Contemporanea*, Genova, Brigati, 2006; Maria Giuseppina MELONI - Maria Grazia MELE, "Committenza e devozione in Sardegna tra medioevo ed Età moderna", in Mario TOSTI (a cura di), *Santuari cristiani d'Italia: committenze e fruizione tra Medioevo e Età moderna*, Roma, École Française de Rome, 2003, pp. 146-169; Maria Giuseppina MELONI, "Pratiche devozionali e pietà popolare nei testamenti cagliaritari del Quattrocento", in Salvador CLARAMUNT (ed.), *El món urbà a la Corona d'Aragó*, XVII Congrès d'Historia de la Corona d'Aragó, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2003, pp. 229-249.

les particularitats que han caracteritzat l'amplíssima producció de mapes nàutics en les dues àrees.

El projecte s'interessa, per un altre costat, en realitzar un estudi de les influències de la llengua catalana en el sard, analitzant les diverses paraules, la toponomàstica, els cognoms i les expressions antigues (a través d'una anàlisi documental) i actuals. L'anàlisi pretén individuar també el grau d'influència i de penetració del català segons l'àrea geogràfica de l'illa⁴⁴.

Es pretén realitzar a més, una anàlisi bibliogràfica, i una anàlisi del territori, també a través de sistemàtiques entrevistes per tota l'illa, tenint en compte les diferents àrees dialectals de Sardenya. S'ha previst també l'elaboració d'una base de dades que permeti organitzar i interrelacionar tots aquests elements i que serveixi com a punt de partida de nous estudis.

Val a dir que aquest mòdul correspon a la part cronològicament més contemporània del projecte, ja que arriba fins al present, manifestant-se com l'empenat més viva del passat català de l'illa. Es tractaran, doncs, aquestes temàtiques a través de l'anàlisi bibliogràfica de textos específics ja publicats, però sobretot a través de la recerca documental i de la realització d'entrevistes als sectors socials relacionats amb l'àmbit de les tradicions illenques.

La metodologia aplicada

El projecte es desenvoluparà a través de la consulta de les següents fonts documentals i bibliogràfiques:

A. Les principals fonts arxivístiques que seran objecte d'estudi són:

L'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona (i més en concret les Seccions Cancelleria, Reial Patrimoni, Reial Audiència, Generalitat, Consell d'Aragó), l'Arxiu Municipal de Barcelona, l'Arxiu de Protocols de Barcelona, l'Arxiu General de Simancas, l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, l'Arxiu del Regne de València, l'Arxiu Municipal de València, l'Arxiu Municipal de Girona, l'Arxiu Municipal de Lleida, l'Archivio di Stato de Càller, l'Archivio di Stato de Sàsser, l'Archivio Storico Comunale de Càller, l'Archivio Storico Comunale de Sàsser, l'Archivio Storico Comunale de l'Alguer, l'Archivio Storico Comunale d'Esglésies, l'Archivio Storico Comunale d'Oristany, l'Archivio Storico

---

⁴⁴ Per una anàlisi més detallada: Jordi CARBONELL, "La lingua e la letteratura medievale e moderna", cit., pp. 93-98.

Comunale de Bosa, l'Archivio Storico Comunale de Castelsardo, l'Archivio Storico Diocesano de Càller, l'Archivio Storico Diocesano d'Esglèsies, l'Archivio Storico Diocesano de l'Alguer, l'Archivio Storico Diocesano de Sàsser, l'Archivio Storico Municipale de Palerm, l'Archivio Storico Municipale de Nàpols, l'Archivio di Stato de Nàpols, l'Archivio di Stato de Palerm i l'Archivio di Stato de Torí.

B. Les fonts documentals:

La recerca es desenvoluparà principalment a través de la consulta i de l'estudi de la documentació de les biblioteques, entre les quals destaquem la Biblioteca di Studi Sardi de Càller, la Biblioteca dell'Università de Càller, la Biblioteca dell'Archivio di Stato de Càller, la Biblioteca dell'Archivio di Stato de Sàsser, la Biblioteca dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea-CNR de Càller, la Biblioteca Nacional de Catalunya, la Biblioteca dell'Università de Barcelona, la Biblioteca dell'Università de València, la Biblioteca de l'Institut Milà i Fontanals-CSIC de Barcelona.

El projecte preveu també la realització de diverses entrevistes, així com un treball de camp, per tota Sardenya, metodologia que persegueix l'elaboració d'una base de dades sobre les influències catalanes en la lingüística i de les tradicions populars.

Els resultats de la recerca

Els principals resultats que s'esperen d'aquesta recerca són, per un costat un coneixement més complert del sistema institucional dels segles XIV al XVIII a Sardenya, gràcies a l'estudi comparatiu amb les institucions dels altres Regnes de la Corona d'Aragó, i en particular amb el Principat de Catalunya i València. Per una altra part, es pretén obtenir una visió complerta de les relacions entre les ciutats reials, la noblesa i l'Església amb la Monarquia, així com una panoràmica el més precisa possible de com aquestes relacions han evolucionat amb el temps.

A més, s'espera obtenir una visió molt més clara de l'existència i de la creació de xarxes familiars dins del govern urbà, del Braç Militar i dins de l'Església, així com del tipus de connexió d'aquests sectors socials entre ells i amb la societat dels altres regnes de la Corona d'Aragó. El projecte ha de contribuir també a proporcionar un millor coneixement de la supervivència d'aquestes xarxes familiars i clientelars al llarg del temps, oferint en particular una panoràmica de la tipologia de les estratègies adoptades per les famílies per

continuar ocupant un paper de poder dins del Regne, i alguns cops fins hi tot, per tota la Corona.

Un altre element que cal tenir en compte és l'extensió d'aquest estudi en l'àmbit de les tradicions religioses illenques, contribuint a proporcionar-nos un major coneixement de les tradicions religioses d'origen català i posteriorment espanyol a Sardenya.

El projecte consentirà a més disposar d'una anàlisi molt més complerta respecte a la realitzada fins al moment sobre la presència d'elements catalans dins de la llengua sarda.

A més, el projecte ha de permetre un major coneixement global de tots els elements d'origen català presents en la cultura sarda d'avui en dia, gràcies a l'estudi interdisciplinari realitzat.

Es preveu també la creació d'una base de dades que permetrà consultar on-line els documents més significatius d'aquesta recerca, així com els resultats obtinguts en tots els camps analitzats.

En un altre ordre de coses, val a dir que més enllà de la producció estretament científica (participació a congressos, seminaris i taules rodones de caràcter nacional i internacional, videoconferències, a través de trobades específiques a Sardenya i a Espanya, ja sigui en les universitats o en centres de recerca, la publicació dels resultats obtinguts en revistes de clara fama nacional i internacional, i la publicació de llibres de recerca), la potencialitat d'utilització dels resultats obtinguts supera l'àmbit estretament acadèmic, i s'obra a un públic molt més ampli.

Amb aquest objectiu el projecte preveu també la realització de diverses activitats de difusió dels resultats especialment orientades vers un públic el més general possible, ja sigui a través de l'organització d'activitats dins l'àmbit de manifestacions culturals ja existents, com per exemple "Monumenti Aperti" o les "Jornades Europees del Patrimoni", ja sigui a través de la creació de noves iniciatives.

Perseguint aquesta idea s'han projectat activitats pensades per les escoles, amb la finalitat de difondre els resultats de la recerca entre els estudiants sards de diferents edats. Aquestes activitats, que a més cal inserir-les dins l'àmbit de les activitats programades en els projectes finançats per una llei específica de la Regió de Sardenya, preveuen la creació de laboratoris on els alumnes podran conèixer, avesar-se i al mateix temps difondre posteriorment les influències de la cultura catalana en la cultura sarda. Les activitats projectades preveuen també diverses visites culturals, així com recorreguts temàtics per diverses parts de l'illa.

Respecte a aquest últim aspecte es preveu la creació de rutes temàtiques en col·laboració amb les Entitats Regionals, Provincials, Comunals, així com amb el sector empresarial privat. De manera particular es pretén crear itineraris artístics per cada ciutat reial sarda, itineraris culturals per l'interior de l'illa, itineraris arqueològics i recorreguts religiosos i sobre les tradicions populars.

Un altre aspecte que cal considerar és l'organització d'exposicions en les ciutats reials de l'illa, així com en les localitats on s'han trobat evidents empremtes de la influència catalana, en els documents dels seus arxius, en els cognoms, en els topònims, en les construccions artístiques.

Per un altre costat també s'ha pensat en l'organització de mostres temporals i permanents, i activitats col·laterals dirigides a un públic general, mostres fonamentalment dedicades a les influències catalanes en les tradicions culturals, on prenen un relleu important les tradicions de caire religiós.

El projecte preveu, a més, l'organització de mostres itinerants per la península ibèrica, i especialment a Catalunya, València i les Illes Balears, amb la col·laboració de les institucions espanyoles.

Destaquem, a més, que els potencials resultats que deriven de l'estudi no fan referència tant sols al passat històric, sinó també de la cultura sarda actual, en la que, com ja hem esmentat, és encara possible retrobar elements de catalanitat. Aquest fet pot contribuir a ampliar i enriquir la visió de la identitat de l'illa i dels seus habitants. Aquest fet pot comportar un enfortiment i un increment de les relacions culturals, científiques i econòmiques (turisme cultural, relacions entre empreses privades, relació entre les administracions públiques) amb la regió catalana, així com amb les altres regions de l'antiga Corona d'Aragó, ja sigui dins l'àmbit de la Península Ibèrica (País Valencià, Illes Balears), ja sigui dins l'àmbit italià (Territoris de l'antic Regne de Nàpols i Sicília).

Finalment, i sempre en aquesta línia, el projecte preveu la creació d'un Centre de Interpretació Permanent de la catalanitat a Sardenya. Amb aquesta idea es pretén donar la major divulgació possible dels resultats de totes les recerques desenvolupades dins d'aquest projecte, a través de la construcció, en els llocs considerats més idonis de l'illa, d'un Centre d'Interpretació dels fenòmens esmentats, obert al públic general. Aquesta proposta cal vincular-la, a més, amb la recent obertura de la Casa de la Generalitat de Catalunya-Espai Llull de l'Alguer.

